120 éves a TIT

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elődje a Magyar Természettudományi Társulat volt, amely 1841. május 28-án alakult meg.

Már II. József korában voltak kísérletek olyan társulat megalakítására, melynek feladata nálunk a természettudományok fejlesztése és elterjesztése. Ezek közül a kísérletek közül ki kell emelnünk Winterl József Jakab orvos, egyetemi tanár és Kitaibel Pál híres botanikusét.

A napóleoni háborúk mezőgazdasági konjunktúrája, majd a múlt század 30-as éveinek politikai perei lehetetlenné tették ilyen intézmény megteremtését. A polgárosodás még gyermekcipőben járt, a gabonaárak 10—20-szorosra emelkedése pedig a végtelenségig elbizakodottá tette a birtokos osztályt. „Egy ostoba paraszt praktikus ökonómiája sokkal többet ér, mint az a sok sületlenség, amit a tudósok összeírtak" — állapították meg. Hanem, amikor jött a dekonjunktúra, a devalváció, rádöbbentek, hogy milyen messze vagyunk mi a természettudományosan megalapozott mezőgazdasági és ipari termeléstől.

Ez a rémület és rádöbbenés szülte azt a hihetetlen hatást, amit Széchenyi munkássága kiváltott. Széchenyi minden hibát feltárt, ő mutatta meg a tudomány jelentőségét a mezőgazdaságban és az iparban, s azért követelte a „kiművelt emberfők" sokaságát, mert a tudomány a társadalom átformálásának feltétele. A Tudományos Akadémiában háttérbe szorult a természettudomány. A megindításkor a természettudományi osztály egyetlen komoly tudósa Balázsházy János volt. Fel kellett tehát kutatni a természettudósokat s azokat, akikből természettudósok lehetnek, ha egy egyesület megadja részükre az önképzés lehetőségeit.

Kossuth kiszabadulása után — aki szintén tagja volt a társulatnak — a Pesti Hírlap vezércikkei tömegével vetették fel a megoldásra váró problémákat, s hatalmas vita indult meg a közművelődés megvalósításának lehetőségeiről.

A Pesti Hírlap 1841. évi 2. számában Almási Balogh Pál „Felszólítás egy hasznos ismereteket terjesztő társaság ügyében" című cikke indította meg a vitát, melyben az akkor számottevő emberek nagy része részt vett. Az előkészítő tanácskozások során azonban kitűnt, hogy olyan társulat megalakítása, amely a társadalom és természettudományi ismeretterjesztést a parasztság és az akkor kialakuló-félben levő munkásságra is azonnal kiterjesztené, az adott körülmények között lehetetlen. Ekkor megosztották a feladatokat. A társadalomtudományok művelése az Akadémia feladata lett, a mezőgazdasági ismeretek terjesztése a mezőgazdasági egyesületé, az Almási—Balogh által javasolt ismeretterjesztő társulatból pedig az iparegyesület alakult meg Kossuth elgondolásai alapján.

Egy hónap se múlt el ezután, amikor megalakult a Magyar Természettudományi Társulat. Ez a társulat célul tűzte ki a természettudományok művelését, természettudományos képzettségű szakemberek folyamatos nevelését, hogy ezzel segítse az ország mezőgazdaságának korszerűsítését, az iparfejlesztést és a gyarmati kizsákmányolás felszámolását.

A társulat alapítására felhívó ívet — első felszólítása — százharmincnégyen írták alá. A tagság többsége orvos, gyógyszerész, bányatisztviselő, gazdatiszt, tanár, tanító (például Táncsics), s néhány falusi pap volt — a birtoktól elszakadt nemesi és parasztsorból felemelkedett értelmiség köréből. — A „vegykém és gyárnok" Irinyi József már kiemelkedett közülük. Az alapító Bugát Pál (orvos, egyetemi tanár) paraszt-kézműves származású volt. Ezért, hogy a társulat fennállása — az etiketes Habsburg-uralom idején — biztosítva legyen, „udvarképessé" kellett tenni. Így lett István nádor, majd János főherceg is a társulat pártfogója. A társulat 1844-ben felveszi címébe a „Királyi" jelzőt. Ettől kezdve európai egyeduralkodók, hercegek egész sora lesz a társulat tiszteletbeli tagjává. A magyar püspökök és mágnások is rátelepedtek a társulatra anélkül, hogy nagyobb anyagi támogatásban részesítették volna.

A társulat alapítói tudták, hogy azt a munkát, amit vállaltak, egy nemzedék nem végezheti el. Azzal is tisztában voltak, hogy az ország gazdasági fejlődése sok tekintetben a természettudományi haladástól függ. Erre céloz Stoczek elnök a társulat fennállásának 25. évfordulóján mondott beszédében: „Oda kell törekednünk, hogy a természettudományi ismeretek ne csak a választottak, hanem a nép életébe is behatoljanak!"

Az Akadémia a természettudományokkal édes keveset törődött, így a hazai természettudósok érvényesülési lehetősége a társulat maradt. Nemcsak a fiatal szakemberek tudományos felkészültségét mozdította elő, s így az utánpótlást is biztosította, de a népművelő imeretterjesztést is végezte. Terjesztette a kísérleti kutatásokat s azokat a nagyközönség számára is bemutatta. Jedlik Ányos és Grassmann Ignác is itt mutatta be találmányát. A magyar múzeumtudomány elindítója is a társulat volt. Gyűjteményének átadásával pedig a természettudományi múzeum alapjait vetette meg.

Tudományszerető emberek munkájával a társulat erkölcsileg is, anyagilag is megerősödött. Olvasóközönséget teremtett, kiadta Darwin műveit, s a legkiválóbb geográfiai, geológiai és fizikai munkákat. A kapcsolatot a tömegekkel a természettudományi közlöny valósította meg. Ebben a főérdem Szily Kálmáné. A népszerű természettudományos előadásokat Than Károly indította el. A nagysikerű pályázatok népszerűvé tették a társulatot az egész országban. A tihanyi Biológiai Intézet eszméje is a társulatból indult el. Bíró Lajos gyűjteményének megszerzése is a társulat gyűjtésének az eredménye. Az 1910-ben megjelent természettudomány könyvtár is az egészen elemi ismereteket terjesztő előadások szükségességének gondolatából született meg.

A természettudomány a felvilágosodás, a materialista világnézet terjesztője. Ez volt a társulat is.

A társulat munkája az 1918-as polgári forradalom és a Tanácsköztársaság idején a természettudományi szövetség keretében folyt, s 11 tagú direktórium vezette. 1919. augusztus 6-a után a visszahelyezett vezetőség elnöke, Ilosvay ugyan a legnagyobb elismerését fejezte ki a direktóriumnak, mégis az egyre erősödő reakció nyomására a direktórium tagjait a társaságból kizárták.

A Horthy-uralom idején újra az előkelőség köntösébe burkolózott a társulat vezetősége. A legmerészebbek is csak a fontolva haladást hirdették.

A haladást szolgálja a mai társulat is! A tudományos ismeretek jelentősége talán soha nem volt olyan általános, mint ma. Célunk: a dolgozók millióit is eljuttassuk a tudás oly magaslatára, hogy a döntő kérdésekben helyesen tudjanak tájékozódni s logikusan ítélni. A társulat tudományos munkája így országos jelentőségű lesz, sőt része az egyetemes emberi haladásért vívott harcnak.

A társulat munkája ma könnyebb, mert anyagi gondokkal nem kell küzdenie. A társulat jelmondata: „Tudománnyal a népért" — nem új, de igazi értelmét a szocializmus építésében találjuk meg.

Dr. Papp Sándor
egyet. m.-tanár.

Közel egymillió forint községfejlesztésre Sümegen

A Sümegi Községi Tanács a február havi tanácsülésen tárgyalta meg az 1961. évi községfejlesztési tervet. A járás székhelyének szépítésére és fejlesztésére az idén 953 ezer 460 forintot fordítanak. A lehetőségeket figyelembe véve, a tanács megállapította, hogy 59 ezer forint értékű helyi anyagot, és 150 ezer forint értékű társadalmi munkát is igénybe vehetnek.

A községfejlesztési beruházások megnövelését a múlt évi jó munka tette lehetővé. Tavaly a tervezett feladatokat 149 ezer 657 forint értékben 200 százalékon felül teljesítették. A lakosság az előirányzottnál 90 ezer forint értékkel több társadalmi munkát végzett el. A községrendezésen — parkosításon, faültetésen — kívül társadalmi munkában segédkeztek a mentőállomás építésénél, a vízvezetékhálózat felújításos bővítésénél és a villanyoszlopok áthelyezésénél.

A községi tanács a társadalmi munkában kitűnt lakosokat legutóbb megjutalmazta.

Dicsérő oklevelet kapott a gimnázium, az 1. és 2. számú általános iskola, az iparitanuló iskola, a járási KIOSZ, az AKÖV sümegi kirendeltsége, a községgazdálkodási vállalat, az épületkarbantartó ktsz, a szabó ktsz, a malomipari egyesülés és a mészmű vállalat.

Elismerő oklevelet vitt a posta a társadalmi munka jó szervezéséért és végzéséért Csanádi Lajosnak, Jankó Imrének, Maróthi Józsefnek, Virág Ferencnek, Mékli Antalnak, ifj. Marton Lajosnak, Pintér Lászlónak, dr. Zöldy Pálnak, Makrai Istvánnak, Bátor Tivadarnak, Kiss Jánosnak, Simon Ferencnek, Tóth Józsefnek, Bujtor Jánosnak, Pintér Lászlónénak, Adorján Gyulának, Hugó Józsefnek, Bencze Lajosnak, Molnár M. Józsefnek, a tanács tagjainak, valamint Rutz Györgynek, Illés Ödönnek, Mérnyei Károlynak, Molnár Kálmánnénak, Takács Lajosnak, Nagy Ferencnek, Sebestyén Gyulának és Regős Istvánnak.

Színházi jegyzet:

Hervé: Nebántsvirág

A VESZPRÉMI KÖZÖNSÉG egy része kissé fanyalogva fogadta a hírt, hogy a Győri Kisfaludy Színház bemutatja megyeszékhelyünkön is Hervé háromfelvonásos operett-bohózatát. Minek kétszer hozni ugyanazt a darabot, amely ráadásul nem is olyan „nagy szám?" — mondogatták az aggodalmaskodók. Majd egy évvel ezelőtt ugyanis a Kaposvári Csiki Gergely Színház vendég-együttese is ugyanezzel a darabbal látogatott el hozzánk, és nem túl sok babért vitt haza.

Ennek ellenére a keddi bemutató előtti délután már az összes jegy elkelt a színház pénztáránál. És az első felvonás alatt máris látszott: minden rossz — szinte még az operett műfajnak kijáró — előérzet ellenére — nem csalódtak a jegytulajdonosok; de nem csalódott a győri művészgárda sem — már ami az elismerést, a tapsot illeti.

Hervé franciásan pikáns és franciásan szellemes operett-bohózata (amelyet magyarra Darvas Szilárd és Zágon István fordított, dolgozott át, és ha szabad ezt mondani: tett élesebbé), különös világba vezeti el a nézőt. Az apácakolostor, a kaszárnya, a kisvárosi színház öltözője ugyanolyan kitűnő színtere a szatírának, mint amilyenl pompásan telibetalált típusok az apácafőnöknő, a legénykedő őrnagy, a borissza őrmester, a ledér primadonna. Persze, a szerzők nem kímélik a szatírát kedves, szeretve dédelgetett hőseiktől sem: az álszent világot orránál fogva vezető bájos, svihák Denise kisasszonytól, Fernand hadnagytól, és az orgonista-operettkomponista kettős szerepét játszó Floridor Celestientől. A történet sok izgalmas és nevetséges kaland, helyzet után — természetesen — hepienddel végződik.

A KITŰNŐ BOHÓZATBÓL természetesen a lelkes és jóképességű győri színtársulat varázsolt jó, végigkacagott előadást. A színészek együtt éltek, együtt mulattak a közönséggel; szívből, kedvvel játszottak; s éppen ez volt ennek a színházi estének legfőbb erénye.

Károlyi Stefi bájos, kedves, kamaszosan alakoskodó Denise-e az előadás egyik legjobban sikerült alakja volt. Nem hangereje, hanem hangjának finom csengése biztosítja számára az operettprimadonna rangját. Szilasi Ibolya — a fejedelemasszony — a bohózat műfajának megfelelően éles karikatúrát formált. Kun Vilmos Floridort alakította magával ragadó humorérzékkel. Szilágyi Éta Corinnája a bemutató egyik legkiválóbb színészi teljesítménye volt. Jó érzékkel állította pellengére az őrnagyot Tóth Mihály, viszont Fáy László Fernand hadnagy szerepében — a bonviván — kissé szürke, vérszegény volt. Dicsérettel szólhatunk az epizódszereplőkről is, különösen Gárdonyi Lászlóról (az őrmester), Ray Pálról (színházigazgató), Kopetti Liáról (Marianne), Kiss Bazsáról (Silvia) és Németh Sándorról (közlegény). Kimondottan gyengén, véleményünk szerint, csak Kautzky Ervin szerepelt: a szindarabbeli rendező.

A GYŐRI ZENEKAR ezúttal sem túl nagy számmal jelent meg az orcseszterben, a megszokottnál mégis jobban tolmácsolták Hervé fülbemászó muzsikáját. Dr. Paulovits Tibor vezényelt. Lovas Edit rendező, de az egész együttes is megtalálta a Hervé-i szatíra kulcsát, s ez az, ami a puszta szórakoztatáson túl tartalmi színvonalat is biztosított az előadásnak. A polgári prüdentéria szemében látszólag egymástól távoleső dolgokat — kolostort és laktanyát — vett egy kalap alá, s bizonyította be róluk, hogy lényegileg — azonosak! S ebben a tollhegyre kívánkozó világban meg tudta csillantani — éppen a megbotránkozástól kísért csintalanság mögött — a romlatlan tisztaságot is.

(ki)

Náczi Ferencék számvetése

A pénzkifizetés már javában folyt, amikor a termelőszövetkezet elnöke odasúgta:

— Most jól figyeljen, a legszorgalmasabb termelőszövetkezeti tagunk következik.

A széksorok közül egy siltessapkás férfi és egy fiatal szőke legény indul az asztalhoz. Nem csak én, a többiek is őket nézik. Náczi Ferenc és fia, Endre mitsem törődik ezzel, őket inkább érdekli az, hogy mennyi is van a borítékban. A fotóriporter ezt a pillanatot örökítette meg.

Ropognak a százasok, nyolcvan, kilencven , egyre halkabban jön a hang elő Náczi bácsi szájából, pedig még mindig van számolatlan. Endre, a fiú úgy számolja, mintha most kezdené — amint később mondta, százezerig is elszámolta volna egyfolytában. Persze, ezzel is nagyon elégedett. Több, mint tízezer forintot kaptak kézhez tisztán.

— Te, Náczi, ne segítsünk hazavinni? — ugrattak, de ő csak mosolygott. Később ugyan megkockáztatja a visszavágást.

— Amikor a dolgomat tettem az istállóban, akkor segítettetek volna.

Tehát állatgondozó Náczi bácsi.

— Nem is akármilyen — szól közbe az elnök. Csupa elsőosztályú állatokat hizlal. — A dicséret látszólag jólesett Náczi bácsinak.

— Az idén extrémet szeretnék — mondja.

Egy kicsit félrevonulunk az asztaltól. A pénzkifizetés tovább folyik, mindenki elégedetten veszi fel a hátramaradt évi pénzjárandóságát.

A beszélgetés így zajlott le köztünk:

— Elégedett Náczi bácsi a keresettel?

— Nekünk ez jó zárszámadás.

— Mire költik a pénzt?

— Házat szeretnénk építeni, mert amiben lakunk, az már rossz is, meg kicsi is.

— Náczi bácsi, ha mindent összeszámolnak, mennyi jövedelmük lett a termelőszövetkezetben?

— Hát most hirtelen nem is tudnám. — Hátraszól a fiának. — Gyere ide, fiam, segíts. Mit kaptunk ezen a pénzen kívül még a termelőszövetkezetből? — kérdezi.

— Huszonöt mázsa kenyérgabonát, öt mázsa takarmánygabonát — sorolja készségesen a fiú. — Kukoricánk meg több lett, mint azelőtt bármikor.

— Cukrot is kaptunk, 176 kilót — tette még a felsorolás végéhez Endre.

— Hát igen — bólogat az apa. — Ebből szépen ki lehet jönni.

Egy gyors számvetés volt ez Náczi Ferencéknél, akik az új élet harmadik évének küszöbéről számolhattak be igen eredményesen. Igen, becsülettel dolgozott a családból mindenki, aki csak tehette, eljárt a közös munkákra. 883 munkaegységet teljesítettek. Hosztóton kevés család dicsekedhet ennyi munkaegységgel, és ilyen szép jövedelemmel. Náczi Ferencéknek 25 ezer forint lett az évi tiszta jövedelmük.

Józsa Jánosné